

Lecția 6 · Stereotipii și prejudecăți. Persuasiunea

Introducere

Ți s-a întâmplat ca cineva să creadă că te cunoaște înainte să fi schimbat o vorbă cu tine? Să te judece după haine, după cum arăți sau după grupul din care faci parte? Toți facem uneori asta, fără să ne dăm seama: punem etichete. În această lecție afli de unde vin etichetele pe care le punem altora, cum se transformă ele în atitudini și în fapte care rănesc și cum îl poți convinge pe cineva să renunțe la ele, fără să-l obligi.

În această lecție vei descoperi

- ce sunt stereotipurile și de unde vin;
- cum se nasc din ele prejudecățile;
- când prejudecata devine discriminare;
- cum convingi pe cineva prin persuasiune, nu prin forță.

O etichetă pusă dintr-o privire

1. În lecția trecută ai aflat că argumentele conving, nu obligă. Dar ce faci când celălalt nici nu vrea să te asculte, pentru că ți-a pus deja o etichetă?
2. Urmărește un scurt video: *Cum îți sabotează stereotipurile relațiile*. După ce a judecat-o cel din video pe colega nouă? Ce s-a schimbat la final?
3. „Nu haina îl face pe om”, spune un proverb. Ce înseamnă? Se potrivește cu ce ai văzut în video?
4. Întrebarea lecției: de unde vin etichetele pe care le punem altora și cum îl pot convinge pe cineva să renunțe la ele?

Răspunsul îl construim pas cu pas, în cele patru secțiuni de mai jos.

1. Etichete gata făcute: stereotipurile

Adesea ne formăm opinii despre un lucru fără să-l cunoaștem suficient sau preluăm părerile altora. Ne trezim, de exemplu, gândind și spunând că băieții sunt neastâmpărați sau că fetele sunt plângăcioase. I-am cunoscut noi pe toți băieții și pe toate fetele, ca să ajungem la aceste concluzii?

Cuvântul *stereotip* vine din limba greacă: *stereos* înseamnă „dur, solid”, iar *typos*, „amprentă, model”. În trecut, termenul era folosit în tipografie și însemna o imprimare: aceeași formă, tipărită din nou și din nou.

Definiție

Stereotipurile sunt convingeri, credințe sau idei fixe pe care oamenii le au despre trăsăturile și/sau comportamentele tuturor membrilor unui grup social, fără a lua în considerare diferențele individuale.

Stereotipurile pot fi pozitive sau negative și sunt lipsite de fundament. Exemple: „Fotbalul este pentru băieți”, „Toate ceasurile elvețiene sunt perfecte”. Chiar și un stereotip care sună frumos ne împiedică să vedem fiecare om, sau fiecare lucru, așa cum este.

Stereotipurile ni se transmit din familie, de la prieteni, de la școală, de pe internet, din mass-media și din alte surse. Ele fac parte din moștenirea noastră culturală și se transmit de-a lungul timpului, ca tradițiile și obiceiurile. Când sunt dobândite în copilărie, se schimbă foarte greu: devenim „prizonierii” unor idei gata făcute.

2. Din idee, atitudine: prejudecățile

Definiții

Prejudecățile sunt idei preconcepute, adesea eronate, pe care și le face cineva despre un lucru sau despre o persoană, fără să cunoască direct faptele acesteia.

Preconcepție: admis, adoptat dinainte, fără a cerceta mai întâi.

„Prejudecata este o părere fără judecată”, spunea Voltaire, iar William Hazlitt scria că „prejudecata este fiica ignoranței”.

Prejudecățile se formează pe baza stereotipurilor și ne influențează comportamentul. Stereotipul este ideea fixă pe care o avem despre ceva sau despre cineva, iar prejudecata exprimă modul de a ne comporta sub influența stereotipului:

Stereotipul	Prejudecata
ideea fixă pe care o avem despre ceva sau despre cineva	modul de a ne comporta sub influența stereotipului
<i>Femeile nu conduc mașini la fel de bine ca bărbații.</i>	<i>Nu mă urc într-un tramvai condus de o femeie.</i>

Prejudecățile ne împiedică să experimentăm, să descoperim lucruri noi, să spunem ce gândim, să ne exprimăm așa cum simțim și să cunoaștem oameni noi.

Sara s-a mutat de curând în oraș. Îi place să se plimbe cu bicicleta și să joace șah; bicicleta fusese a fratelui ei mai mare. În parc, Marina refuză să stea de vorbă cu ea: „Are bicicletă de băiat! Și nu poartă haine de la firme de renume. Cu astfel de fete nu cred că am avea subiecte comune de discuție.” Câteva minute mai târziu, Marina află că Sara citește aceeași carte ca ea și că aveau, de fapt, multe să-și spună. Mesajul-cheie: **Judecă oamenii după fapte!**

3. Când prejudecata devine faptă: discriminarea

Definiții

A discrimina înseamnă a respinge pe cineva, a-l jigni, a-l nedreptăți pentru că aparține unui grup față de care avem prejudecăți.

Discriminare: excludere, respingere, restricționare pe baza unor criterii subiective.

Discriminarea este o consecință a prejudecăților. Prejudecățile pot duce la discriminare, furie, violență, frică, dezgust și intoleranță. Exemple de fapte de discriminare: refuzul unei firme de a angaja femei, refuzul unei școli de a primi elevi cu boli cronice.

De la idee la acțiune: stereotipuri, prejudecăți și discriminare

ETICHETĂ / GENERALIZARE

1. Stereotipul (ideea fixă)

O etichetă sau o generalizare aplicată tuturor membrilor unui grup, fără cunoaștere reală.

IGNORANȚĂ / SENTIMENTE NEGATIVE

2. Prejudecata (atitudinea negativă)

O părere eronată formată din ignoranță, bazată pe stereotipuri, ce generează sentimente negative.

DEOSEBIRE / EXCLUDERE / RESTRIȚIONARE

3. Discriminarea (comportamentul direct)

Fapte concrete de deosebire, excludere sau restricționare a drepturilor unei persoane.

Efectele asupra relațiilor interumane

Blocarea cunoașterii reale

Prejudecățile ne împiedică să descoperim oameni noi și să ne exprimăm liber.

Amplificarea emoțiilor negative

Generează intoleranță, frică, furie, dezgust și atitudini nejustificate de superioritate.

Escaladarea conflictelor și a violenței

Relațiile degradate prin discriminare pot duce la excludere socială și violență.

De la idee la acțiune: stereotipul, prejudecata, discriminarea și efectele lor asupra relațiilor dintre oameni.

Din lege

Convenția cu privire la drepturile copilului, art. 2 alin. 1: statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile din convenție pentru orice copil, fără nicio discriminare, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau origine socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de statutul la naștere sau de statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia.

Consecință: niciun copil nu pierde vreun drept pentru că face parte dintr-un anumit grup. Judecă oamenii după fapte!

În România, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării previne, mediază, constată, investighează și sancționează faptele de discriminare, apoi monitorizează cazurile și acordă sprijin victimelor discriminării.

Irina cântă în corul școlii. Dirijorul i-a dat de ales: să stea lângă băiatul cu dizabilități (ea crede că nu s-ar înțelege cu astfel de copii) sau lângă fetița cea mai mică din cor (ea nu are prietene mai mici). Ce prejudecăți ar putea avea Irina? Dacă ai fi în locul dirijorului, ce ai sfătui-o?

4. Cum convingem fără să obligăm: persuasiunea

Emil le propune colegilor să participe la campania umanitară *Ai o jucărie pentru mine?*. Dragoș ar prefera un proiect de pictură, mai distractiv. Emil le amintește cât de bine s-au simțit când au donat haine, că toți copiii au dreptul la joacă, că au promis să ducă jucării de Ziua Copilului, că vor fi mai utili și că, dacă lucrează în echipă, campania va reuși. Convinși, colegii aleg campania.

Definiții

Persuasiunea este acțiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru, folosind argumente logice și reale.

Persuasiunea este o formă de influențare.

Persuasiunea are în vedere emoțiile oamenilor, valorile în care cred, convingerile lor, interesele și nevoile lor. Argumentele lui Emil le ating pe toate: starea de bine a celor care donează (emoția), dreptul la joacă și promisiunea făcută (valorile), încrederea că lucrul în echipă este eficient (convingerea), dorința de a fi util (nevoia).

Când vrem să convingem, folosim un limbaj persuasiv: formulăm pe cât posibil afirmații pozitive, fără negația „nu”, și înlocuim cuvintele care l-ar putea deranja pe celălalt. De exemplu: *Nu înțeleg ce vrei să spui!* (formulare nepotrivită); *Te rog să repeți pentru a înțelege mai bine!* (limbaj persuasiv).

Când vrem să convingem pe cineva urmărind doar câștigul nostru, fără să ne intereseze persoana, este manipulare, nu persuasiune. Ca la lecția trecută: argumentele conving, nu obligă. Cine amenință sau păcălește nu convinge, ci constrânge sau manipulează.

Rezumat

1. Stereotipurile sunt idei fixe despre toți membrii unui grup, fără a ține seama de diferențele dintre oameni; ni se transmit din familie, de la prieteni, de la școală, de pe internet și din mass-media.
2. Prejudecățile sunt idei preconcepute, adesea eronate, formate fără să cunoaștem faptele; ele se formează pe baza stereotipurilor și ne influențează comportamentul.
3. Prejudecățile pot duce la discriminare: a respinge, a jigni sau a nedreptăți pe cineva pentru că aparține unui grup.
4. Persuasiunea înseamnă a convinge cu argumente logice și reale, folosind un limbaj pozitiv, care nu îl deranjează pe celălalt.
5. Când urmărim doar câștigul nostru, fără să ne intereseze persoana, nu mai este persuasiune, ci manipulare.

Jocul de rol

Ce facem. Clasa se împarte în grupe. Fiecare grupă primește un bilețel cu o prejudecată. Un coleg din grupă trage bilețelul și joacă rolul celui care are prejudecata: o citește și o susține, ca și cum ar fi a lui.

Jocul. Ceilalți din grupă pregătesc două-trei argumente logice și reale, spuse cu un limbaj persuasiv: pozitiv, fără cuvinte care îl deranjează pe celălalt. Gândiți-vă la emoțiile, valorile, convingerile, interesele și nevoile lui. Apoi încercați să-l convingeți, în fața clasei. Fără amenințări, fără jigniri: convingeți, nu obligați.

La final colegul cu bilețelul spune dacă s-a lăsat convins și ce argument l-a convins. Apoi iese din rol: „Eu nu cred asta; am jucat un rol.”

Prejudicata de pe bilețel
„Nu stau în prima bancă, pentru că profesorii îi ascultă mereu pe cei din prima bancă.”
„Nu merg în Anglia, pentru că acolo plouă tot timpul.”
„Nu mă joc cu un coleg care face cursuri de balet.”
„Nu iau în seamă sfatul unui om în vârstă: bătrânii au doar idei învechite.”
„Nu-l chem pe colegul nou în echipă: are bicicletă veche și nu poartă haine de firmă.”
„Nu cer ajutorul colegei: e slabă la învățătură, deci părerea ei nu contează.”
„Nu lucrez în echipă cu fete la robotică: fetele nu se pricep la tehnică.”

Verifică-te

1. Adevărat sau fals. Scrie A sau F: a) *Stereotipurile sunt convingeri, credințe sau idei fixe, pe care oamenii le aplică tuturor membrilor unui grup social, fără a lua în considerare diferențele individuale ale persoanelor din cadrul grupului.* b) *Prejudecățile sunt idei eronate, pe care le are cineva despre o persoană, de obicei, fără să cunoască direct faptele acesteia.* c) *Persuasiunea este capacitatea de a convinge pe cineva să gândească, să creadă, să acționeze obligatoriu într-un anumit mod.*

2. Completez. Completează: a) A crede despre o categorie de ființe sau de lucruri ce au spus alții, fără a pune la îndoială, înseamnă a folosi un b) este o părere despre un lucru pe care nu îl cunoști suficient. c) Persuasiunea este un mod prin care o persoană încearcă să te să faci ceva.

3. Argumentez. Scrie două argumente care să susțină afirmația: *Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face!*

Din lege

Din lege
Constituția României, art. 16 alin. 1: cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.
Consecință: în fața legii nu contează eticheta pe care ți-o pune cineva; toți suntem egali.

Știi că

Știi că?
În 1968, Jane Elliott, învățătoare într-un orașel din statul Iowa (SUA), a vrut să le arate elevilor ei de clasa a III-a cum se simte discriminarea. I-a împărțit după culoarea ochilor: într-o zi, copiii cu ochi albaștri au fost declarați „mai buni”; a doua zi, cei cu ochi căprui. În câteva ore, copiii „mai buni” au devenit autoritari, iar ceilalți au lucrat mai prost decât de obicei. Exercițiul a fost repetat și filmat; documentarul se numește <i>O clasă divizată</i> .
Gândește-te: ce arată experimentul despre puterea unei etichete?